

Učiteljski TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. vsakega meseca na celi poli. Cena mu je za celo leto 3 gold., za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise prejema vredništvo; naročnino in oznanila pa prejema in razpošiljanje oskerbuje založništvo.

List 24.

V Ljubljani, 15. decembra 1876.

Tečaj XVI.

Vabilo na naročbo.

S pričujočo številko doveršuje „Učit. Tov.“ svoj XVI. in vabi stare znance pa tudi nove prijatelje na naročbo za XVII. tečaj. Čas naglo teče, pravijo, pa nič ne reče, toda — veliko pové. Koliko smo povédali v dosedanjih in posebej v letošnjem tečaju, kaj in kolike vrednosti je, o tem naj sodijo marljivi bralci. Da se po „Uč. Tov.“ bolj pogosto poprašuje, to nam je v tolažbo in v spodbudo, delati še v prihodnje modro napredovaje po staroslavnem geslu: Vse za vero, dom in cesarja! Ker smo katoliški Slovinci, je in ostane nam vera luč, slovenska materna beseda pa ključ do prave omike. Vzor nam je kerščanska ljudska šola. List naš ni versko - političen, torej tacih vprašanj ne bomo pretresovali naravnost; ker je pa pedagogika v tesni zvezi s kerščanstvom in z narodnostjo, se pa dotičnih stvari nikakor ne bomo ogibali. V neplodno polemiko se ne bomo spuščali, in nalašč nikogar ne žalili.

Kar smo dobrega storili in spravili na dan, zasluga je največ stanovitnih naših podpornikov pisateljev, kateri so nam pomoč obljubili tudi za vprihodnje. Pričakujemo pa tudi, da nam zvésti ostanejo naši dosedanji naročniki, da se oglasijo kateri novi pisatelji, da

„Tovariša“ naročijo ter po moči razširjujejo tudi blagi dobrotniki na korist slovenski šolski stvari. Tako le nam bode z združenimi močmi mogoče nadvladati razne opovire in težave, ki se nam delajo, ter pospeševati mlado slovensko védo.

In kaj bode prinašal „Učit. Tovariš“ prihodnje leto? Razun navadnih in torej stanovitnih obravnav, ki jih ima naš list, hoče prof. J. Marn, kateri je po „Tovarišu“ letos pokazal, kaj sta bila P. Marko Pohlin pa Valentin Vodnik Slovencem v resnici, kazati v prihodnjem tečaju, kaj je bil poleg Kr. Čbeličarjev v slovenskem slovstvu dr. Jakob Zupan in kolike pomembe nam je ranjki Matej Ravnikar Poženčan, kar utegne k naročevanju nagibati vse, katerim je mar domača književnost. Tako smo si svésti, da bode verli Ljudomil tudi še nadalje razkladal, kako se podučuje v nadaljevalni šoli. Pripravljavno pot v zemljepisje in zgodovino bomo skušali to leto zvesteje obdelovati. Sicer bodedo prinašali sestavke, ki segajo v poduk in odgojo, ozirali se na zgodovino šolstva v sedajnosti in preteklosti itd. Založnik bode tudi rad sprejemal muzikalije; prav hvaležni smo za poslane kompozicije, in vljudno se priporočamo za nove; naš muzikalni sodelavec hoče ob svojem času na svetlo dati, kar bode primérno za javnost.

Da pa bode mogel „Uč. Tov.“ prinašati res vse to, bistvena reč k temu je naročnina. Vljudno torej vabimo vse šolske prijatelje in slovenske rodoljube, da obilno naročite, berž ko berž; zaostalo naročnino skoro določite založniku našega lista, kateri mu je poglaviten steber in hoče biti tudi v prihodnje zavetnik, česar pa v svojo preveliko škodo vendar le ne more. Izhaja „Tovariš“ 1. in 15. vsacega mesca na celi poli. Spise in dopise prejema vredništvo (Matej Močnik, učitelj na I. mestni šoli, pred škofijo št. 304 po starem, a 13 po novem), naročnino in oznani pa prejema in list razpošilja založnik R. Milic na starem tergu h. št. 33 po starem, a 19 po novem. Nekaj letnikov od l. 1874, 1875 in 1876 imamo še na razpolaganje. — Bog z nami!

Vredništvo in založništvo.

Nazorni nauk.

Z i m a.

Človek, ki je po dnevu pridno delal, je zvečer truden in noč mu daje zaželjenega počitka. Tudi živali potrebujejo počitka, in ga najdejo večidel po noči. Vse, kar živi potrebuje od časa do časa počitka, da si nabira novih moči v svoje delovanje, in človek ima redno v tednu svoj dan v odpočitek, t. j. nedeljo. Ali ne potrebuje tudi zemlja, ki je bila v treh letnih časih toliko delavna, ki je rodila toliko žita in trave, sadu in listja, časa, v katerem se odpočije?

Takoj, kedar solnce vzhaja, se vse oživi; topleje prihaja, ko se kviško vzdiguje, a toplota zopet ponehuje, ko niže stopa. Potem se popolnoma od nas odverne, a za njim pride tema, mraz, dermatota, ki zgine, berž kakor se prikaže. Kar se po dnevu kaže v malem, to vidimo med letom v večem. Po letu je solnce stalo visoko na nebu, čudotvorni za zemljo so bili njegovi žarki, v jeseni se nam je čedalje bolj odtegovalo. Dan za dnevom je kasneje vzhajalo, a poprej zahajalo, tako da so bili dnevi čedalje krajši. Tudi opoldne ni tako visoko stopalo, kakor po letu. Konečno nam sveti le nekaj ur, in še tačas je zakrivajo megle in oblaki, da je komaj zapazimo. Imamo najkrajši dan, in ker noč in dan trajata 24 ur, tudi najdaljšo noč.

Po letu solnce vzhaja na severo-vzhodu, in zahaja na severo-zahodu, jeseni vzhaja na vzhodu in zahaja na zahodu, a sedaj vzhaja na jugo-vzhodu in zahaja na jugo-zahodu. Tudi opoldne ne stoji tako visoko na nebu, kakor po letu, sedaj stoji najnižje na nebu. Kolobar, ki ga nareja na nebu, se ne odmika daleč od vidnega okrožja in je sedaj najmanjši. S svetlobo odteguje nam tudi toploto, in še potem, ko je že dan nekoliko daljši, je mraz prav občutljiv. Velika toplota, kakor na pr. pri vrenji vode vidimo, spreminja vodo v par, velik mraz pa spreminja vodo v led. V teh kratkih dnevih, ko je mraz tako velik, spremeni se voda v led, zmerzne. Tudi tla zmerznejo in so terda, kakor kamen. Namest dežja pada sneg, ki je včasih precej velik. — Kdo iz med vas je bil že zunaj, ko je s snegom medlo? Tedaj, ljubi moji, tedaj je zima.

Ob tem času ne rastejo zeli, veliko rastlin se je odtegnilo našim očem, druge so brez perja, polje in gozd pokriva rahel sneg, ki varuje mlado sejanje prevelikega mraza, in mu je toraj kot zimska obleka. To je čas, v katerem zemlja počiva, da se prihodnjo pomlad zopet čversto in krepko oživi. Natvora vsa počiva, še celo nekatere živali spé svoje zimsko spanje, na pr. medved, jazbec i. dr.

Ako še enkrat v misel vzamem zimo. Zunaj ni cvetic, ne zelenja, ne slišim veselega petja tičev, ne vidim mladih jagnjet skakati, namesto

tega pa mi sneg v oči blišči, ali mi preseda dež ali zmerzlina. No, to je žalosten čas brez veselja! Pa vendar ne! Tudi zimski čas ima svoje veselje, pa tudi nam mnogo koristi. Po zimi se ljudje sanjkajo in po ledu dersajo; človek, katerega po zimi dobro zebe, ve ceniti toploto. Po zimi po gorah rudo dovažvajo rudnikom, derva napravljajo in seno po letu nakupičeno domov spravljajo. — Po zimi se vsa družina zbere v zakurjeni izbi, tam šivajo, pletejo, predejo, izdeljujejo vsakoverstno leseno orodje in si pripovedujejo povesti in pravljice. Stariši, ki so po letu pri delu, in se ne vtegnejo veliko pečati z otroci, pripovedujejo jim sedaj od stvarnika vseh reči, jih uče sv. križ delati in drugih molitev, a tudi branja in pisanja, kolikor so se oni tega učili, in domača hiša postane učilnica.

V začetek zime pridejo tudi veseli božični prazniki. V kotu postavijo jaslice, in pred njimi luči prižgo. Okoli njih pa otroci veselo prepevajo:

O jaslice ljube
Kakó ste lepe,
Pri vas tak veselo
Nam bije serce.
Ni lepšega časa,
Božični ko čas
Ko Jezus sam dete
Je prišel do nas.

(Praprotnik.)

O božičih kade in škrope z blagoslovljeno vodo po hišah, hlevih in skednjih. Oj! to je otrokom veselje, ko smejo z očetom kadilnico nesti. O prazniku nedolžnih otročičev imajo pa otroci pravico tepežkati, t. j. s šibo v roki našeškajo očeta, mater ali sploh odraščene ljudi, ki se jim morajo s kakim darilcem odkupiti.

Valentin Vodnik.

Rokopis b) Slovar (Nemško - Slovénsko - Latinski) je kupil iskreni Matej Ravnikar, tedaj voditelj modroslovnim šolam, ter izročil ga prof. Fr. Metelku, češ, naj spravi o priliki ga na svetlobo. Toda imel je s Spévníkom skoro enako osodo Slovar. L. 1848 ga prepustí Metelko tedanjemu Slovenskemu Društvu, a tudi to ga ni moglo doveršiti. Ob novem l. 1854 nese dr. Janez Bleiweis svoj „Koledarčik Slovenski“ prevzvišenemu knezu Antonu Alojziju Wolfu, in v razgovoru o V. Vodniku, čegar podoba z opisanim zaslužnim življenjem njegovim se nahaja v dotičnem koledarčeku, pridobi kneza, da sklene na svoje stroške nekdanjega svojega učitelja slovar primerno pomnožen v nemškem in slovenskem delu dati na dan, kar je Bleiweis naznanil Slovincem koj v I. listu str. 4. v naslednjih besedah:

»Kaj veselo novico za novo leto zamerejo »Novice« povedati: bravcem svojim, da namreč naš milostljivi gg. knezoškof so blagoserčno obljubili pripomoči, da pride toliko zaželeni slovenski besednjak Vodnikov na dan. Pomnoženo je veliko vredno in trudapolno Vodnikovo delo z mnogim lepim blagom, ki so mu ga pretekle leta dodali izverstni jezikoslovci vsih slov. okrajin, — ali prelepi zaklad je ležal brez koristi za občinstvo, ker ni ga bilo rešitelja, ki bi mu bil pomagal na dan. Hvala Bogu! presvitli naš knezoškof, ki so si postavili že marsikter veličanski spominek blagoserčnosti svoje v domovini naši, hočejo tudi rešitelj biti krasnemu delu, ki zdihuje že toliko let po belem dnevu. Modri gospod, živo spoznavši, da v omiko in povzdigo vsacega jezika je dober in potrebam časa dostojen besednjak prva potreba, želijo resno, da pride to delo kmalo na dan, in da bi se ne odlašalo iz strahu, da ni popolnoma, ker noben besednjak ne more doveršen biti. Domorodci! kaj ne, da je to vesela novica za novo leto! Slava presvitlemu knezu!»

Po nasvétovanji dr. Bleiweisovem je prevzel vredništvo v I. delu verli Matej Cigale, in po njegovem neutrudnem spisovanji je prišel s primernim predgovorom, v katerem se pojasnuje zgodovina in osnova slovarjeva, na svetlo: Deutsch-slovenisches Wörterbuch. Herausgegeben auf Kosten des Hochw. H. Fürstbischöfes von Laibach Anton Alois Wolf. Erster Theil. A—L. Vorw. XIII. 8°. S. 1—984. Zweiter Theil M—Z. S. 985—2012. Laibach. 1860. J. Blasnik. — V predgovoru so brati tudi te-le besede: »Leider sollte es dem hohen Mäcen nicht beschieden sein, die Beendigung des Werkes zu erleben, welches Er in der edelsinnigen, durch die denkwürdigen Worte Seines Testamentes bezeichneten Absicht, »die eines deutsch-slovenischen und slovenisch-deutschen Wörterbuchs sehnlichst harrenden Landsleute zu erfreuen«, begründet hat.« — Dozdéva se mi, da imá tudi „Slovénsko-Némški del“ osodo Vodnikovo, kajti do danes ga Slovenci še zastonj pričakujejo. Kaj poreče povéstnica, sodnica svétova, in kaj — sodba božja?!

Druge književne ostaline Vodnikove je nekaj prikazalo se na dan v Illyrisch. Bl. na pr. l. 1844 itd.; nekaj v Mitth. d. hist. Vereins na pr. l. 1848: Itinerarium 1808—1818; l. 1864: Vodnikiana „Münzbeschreibung“ etc.; l. 1861: Zwei Briefe Dobrowsky's an Vodnik 1806—1808 (popravi str. 33 O. Marko P. nam. 1804 in 1806); Zvon l. 1870: Pogovori iz Lukijana I. II. III. (Priobčil Fr. Levstik) itd. —

XI. Sicer je Vodnik naj lepši spominek postavil si sam, kar je popéval pomenljivo tudi si sam na pr.:

Ne hčere ne sina	Dovolj je spomina:
Po meni ne bo,	Me pesmi pojo. —

Vendar so postavili spominek iz kamna mu tudi rojaki, kateri z omenjenimi lastnimi besedami Vodnikovimi stojí na grobu še sedaj s pristavkom: „Postavili 1819, popravili 1839 prijatli.“ — Pa tudi književnih spominkov so prijatelji, učenci in nasledniki postavili mu dokaj v slovstvu slovenskem nekaj v vezani nekaj v prosti besedi.

Pervi je Bl. Potočnik priobčil v Krajski Čbelici I. kratko pesmico

Vodniku per Savici l. 1829:

Mojstra pevcov si učila —
 V grobu glas njegov molči —
 Ga, Savica! boš slavila,
 Njemu naj tvoj grom doní.

Nato je dr. Fr. Prešern v Kr. Čb. III. med „Seršeni“ svojimi „Mojstru pevcov“ zapel jo sicer:

Preblečen sim minišič bil,
 In rad sim pel, še raji píl; —

vendar je on prvi l. 1845 v Novicah št. 3. zložil mu tolikanj pomenljivo:

V spominj Valentina Vodnika.

V Arabje pušávi	In miro nabéra
Se tičik rodi;	Netruden vse dni,
V odljudni gošavi	Se vbada, se vpéra,
Sam za-se živí.	Za smert le skerbí.
So zvezde sestrice,	Germado 'z njih dela
Mu mesic je brat;	Perléten samče,
Ni dano mu tice	Ko pride smert bela,
Si ljubico zbrat'.	Na nji se sožge.
Zanj družba ne mara,	Vun plane z plamena,
In on ne za njó;	Z svitlobo obdan,
V samoti se stara,	Sloveč'ga imena
Mu leta tekó.	Tič Fenis na dan.
Nar slajši dišave,	Tak pevic se trudi,
Ki zánje sam vé,	Samoten živí,
Nar zlahtniši trave,	Se v slavi, ki zgrudi
Kadila dragé.	Ga smert, prerodí. —

Kakor v Čbelici omenja Vodnika dr. J. Zupan v svojih pesmicah o bar. Sig. Zoisu; tako se ga spominja v svojem glosarju po geslih njegovih tudi J. Koseski. Za Prešernom so preslavljali Vodnika mlajši pesniki slovenski zapored, na pr. M. Vilhar in Fr. Cegnar l. 1849; v Koledi za novo leto 1855 Znojemski ali P. Hitzinger; l. 1858 J. Virk pa dr. Lovro Toman; l. 1859 A. Praprotnik; l. 1861 Gr. Krek; l. 1862 A. Umek Okiški: „Pevce Buditelj“; l. 1863 „Slovenija oživljena“ — Vodnik, Cojz, Linhart — zložil J. Bilc; l. 1866. 1871 „Slovenija Vodniku“ in l. 1872: Na Koprivniku — Vodnik, Cojz, Majda — zložila Lujiza Pesjakova itd. itd.

Kar si je Vodnik sam prerokoval, in kar mu je Prešern popeval, da se Fenis — pesnik — v slavi prerodí; zgodilo se je o stoletnici rojstva njegovega, in k temu pripomogla sta poleg dr. J. Bleiweisa največ dr. L. Toman pa dr. E. H. Costa.

Pervi je sicer opisal bil Vodnika bistrourni M. Čop v „Illyr. Bl.“ 1828 in v „P. J. Šafařík's Gesch. d. südsl. Lit. I. 1864.“ O njem pisala je Carniolia 1838; povedale so marsikaj Novice; gl. 1843 št. 35, 36: „Vodnikovo življenje“ opisal Danecki (J. Kosmač); Vedež I. 1848 št. 20—23 Navratil; Drobince l. 1849 M. Majar; Ljublj. Časnik l. 1850 J. Terdina; Slov. Bčela l. 1853 J. Valjavec; Pregled slov. slovstva 1854 A. Janežič; Bleiweisov Koledarčik l. 1854 Dragotin Dežman; Ruska Beseda 1857—59 in Oesterr. Revue V. Klun; Česki Museum l. 1832—1834, 1863; Naučni Slovník in Pregled slov. literature 1863 J. Macun itd. itd. — Posebno na tanko se opisuje Vodnik l. 1858 po Novicah in vzlasti v „Vodnikov Spomenik“, na svitlo dal dr. E. H. Costa 1859 4° XI. str. 268, kjer so raznoverstni spisi nemški in slovenski o Vodnikovem življenji in o značajnosti in o dobi njegovi, ter mnoge pesmi Vodniku v spominj in na hvalo itd. itd. —

„Kakor žvergoli v domačem logu slavul pesmice sladke, tako je naš rajni Vodnik svoje pesme prav po domače prvi pel, in je s svojim čednim petjem mnogo mladih pesnikov vnel, pisal je A. Slomšek v Drob. l. 1862. Vse je Vodnika rado poslušalo od Soče do Mure, ob Savi in Dravi so se Vodnikove pesme popevale in ogrevale dobrovoljne Slovence. Bila je doba Vodnikova našega slovstva lepa spomlád, blagi Vodnik pa njeno solnce. Vbožček je rajni Vodnik živel, vbóžec je vmerl, kakor je večidel pevcov osoda, alj njegov lep spomin po vsi slovenski zemlji sloví, kakor si ga je starček sam po svoje prav živo napisal itd. — In za stoletnico njegovega rojstva v zahvalni spomin (gl. Spomenik str. 211) mu je zapel Slomšek na pr.:

Ti svetla zvezda, Vodnik moj,	Kraljestvo nama bilo ni
Si dalč pred meno hodil,	Bogastvo tega sveta;
Pa bil sim zvest učencec tvoj,	Slovens'na bliša in časti
Ker s' me prijazno vodil.	Slovencom na obeta.
Prav po domače si nam pel,	Zaupam pa, de bodeva
In si tud' moje serce vnel,	V nebesih večno združena
Naj po domače poje,	Slovenca prav vesela
In drami brate svoje . . .	S Slovenci slavo pela.

Najbolje pa, kratko in krepko, je opisal našega prvega Vodnika v premnogih obzirih naš drugi Vodnik, dr. J. Bleiweis l. 1868 o njegovem godu v sledečem slavnostnem ogovoru (cf. Novic. str. 46. 47):

„Po sporočilu odbora čitalničinega došla mi je častna naloga, da s prologom vpeljem slovesno nocojšno „besedo“, ktere namen je, da hvaležnega srca čestitamo duševnemu očetu naroda našega — Vodniku — ob rojstnem njegovem dnevu.

Ravno 110 let je danes — slavna gospôda! — kar se nam je rodil Vodnik naš. Od tistihmal pa, kar smo 1858. leta obhajali stoletnico njegovo, stavi čitalnica naša spomin ta v prvo vrsto slovesnosti svojih,

in sestrice njene — druge čitalnice po zemlji slovenski — nas hvalevredno posnemajo v tem obhajilu.

Ako nam kdo vprašanje stavi: kako to, da narod naš ravno Vodnika slavi tako posebno nenavadno, lahko mu damo odgovor ta: da hvaležnost naroda slovenskega do njega je neizmerna, kakor so neizmerne zasluge njegove za narod naš.

Neopravičeno bi bilo hvalisanje, ako bi kdo trdil, da Vodnik je najizvrstnejši pesnik naš, da je najbolji slovničar, najbolji zgodovinar itd. in da nimamo odličnejših pesnikov, slovničarjev, povestničarjev itd. — Ne to, kar imenujemo specijalno izvrstnost v tej ali uni stroki, ne to je, kar Vodniku daje vrednost toliko, — marveč to je, Vodnik sam je bil korenjak za deset drugih, da je delal sam za deset drugih izvrstnih, in to vse iz lastne moči, iz čiste ljubezni do naroda svojega, in ob časih tacih, ko je še debela mègla nemilega tujstva ležala nad zemljo našo.

Vélikí misijonar omike in rodoljubja bil je Vodnik domovini svoji, za katero je živel, trpel, umrl.

Kdo gospóda moja! je prvi nam čistil jezik, dajal sosedu nazaj, kar je najetega v njem? Kdo je prvi svetu pokazal bogastvo, sladkost, krepost jezika slovenskega? — Vodnik!

Kdo nam je prepeval pesmi tako v narodovem duhu, kakor Vodnik!

Kdo je že v preteklem stoletji, ko so še po vsem svetu časniki bili bele vrane, izdajal slovenski časnik? — Vodnik!

Vodnik je bil, ki je prvi nam začel izdelavati vélikí slovár.

Vodnik je bil, ki je spisal povestnico naše domovine, ktere še dosihmal nikdo ni prekosal.

Vodnik je spisal slovensko gramatiko, kršanski nauk za šole in je bil marljiv pripomočnik pri prestavljanji pisma svetega.

Vladi je stregel s tem, da je bil translator uradnih razglasov.

In tudi kmeta ni pozabil, kateremu je v „vélikí pratiki“ svoji podajal gospodarske nauke, pa tudi gospodinj naših ne, — poslovenil jim je „kuharske bukve“, in prof. Matošek je v slovenski jezik prestavil „bukve za babice.“

Vodnik je bil mineralog, arheolog, numismatik, profesor mnogih nauk, ravnatelj treh učilnic, — znal je zraven maternega svojega jezika več drugih slovanskih narečij in vrh tega še 6 drugih jezikov.

Človeku se v glavi vrti, ako vidi kaj je delal in stvaril na polji tolikostranskem. Če vé kdo — in tudi pri drugem narodu — za enacega možá, naj reče: kdo da je!

In ta izvrstni naš rojak ni bil sin mogočnih, bogatih starišev; rodil se je v borni bajtici na kmetih; šel je v šolo v prtenih hlačicah; 17 let

star postal je menišček frančiškan in mašnik, dokler ga ni čez 9 let škof Herberstein oprostil samostanskih zidov njegovemu duhu pretesnih in ga poslal za kaplana na deželo, kjer se je s pripomočjo dveh preblagih naših Zoisov začela razvijati delavnost njegova. —

Ker pa človek izvrstne možé rad tudi pozná po osebi, značaji, vedenji v družnem življenji itd., naj dodam še nekoliko besedí o tem.

Vodnik, mož srednje pa krepke postave, bil je priljuden, pohleven, pobožen pa rad vesel; marsiktero okroglo nam je zapel. Rodoljub z dušo in telesom, pa je tudi milo potožil, ko je videl, kakor v pravlici svoji pravi, kako se „nemškemu konju trikrat na dan oves ponuja, kranjsko paro pa po glavi tepó.“

Če tudi se je natolcevan po hudobnih jezicih vladi zeló zameril, da je zapel „Ilirijo oživljeno“ v prevelikem veselji, ko je narodu našemu v šolah došla ravnopravnost, in je bil zatega del prvi mučenec národnosti slovenske, bil je vendar vseskozi Vodnik zvest Avstrijan, Avstrijan kakor rodoljub, z dušo in telesom. Navdušene njegove „brambovske“ pesmi navduševale so narod, da je radosten v boj šel in kri prelival za dom in cesarja; — bil je Vodniku — kakor je v pesmah svojih rekel — „Estrajh za vse!“

Tako je bil Vodnik vzor pravega slovenskega rodoljuba, po katerem še danes Slovenci imamo geslo: vera, cesar, domovina!

Slavna gospóda! mislim, da kratke te črtice iz življenja Vodnikovega pričajo nam dovolj, zakaj da narod slovenski njega tako visoko ceni: naša hvaležnost je neizmerna kakor so neizmerne zasluge Vodnikove za narod naš.

In zato Ti, véliki naš Vodnik! zopet danes hvaležna domovina okrog glave ovija venec slave!

Res profetične so bile Tvoje besede, ko si rekel:

Ne sina ne hčere po Tebi ne bo,

Dovolj je spomina: Te dela pojó! —

Spominske slike iz svetovne razstave I. 1873.

Načertuje Jos. Levičnik, učenik.

(Dalje.)

Motto: „Človek se uči
Dokler živi.“

Narodska prislovica.

Ker sem s svojim popisom ravno pri gospodarstveni stroki, povabim častite g. g. sobrate in bralce, naj se potrudijo v duhu z manoj tudi še v sgrado, kjer je bilo c. k. gospodarstveno ministerstvo razpostavilo stvari, orodja, pridelke i. t. d., ki spadaja v njegov načert (delokrog). Marsičesa bi si bil želel za naravoslovno zbirko šoli, v kateri se trudim s podučevanjem mladine že 22. leto, ali le ogledovati se je smelo, in to

sem storil, kolikor se je le dalo, natančno. Pervo, kar me je zbudlo v tem oddelku v oči, bilo je primitivno staro oralno drevo, ki se je nahajalo postavljeno na zalem, okol sežnja visokem, podolgasto-štiriočlitem postamentu. Čudil sem se, od kod dohaja tako staremu trohnelemu orodju tolika čast, ko pa pridem blizo, zvem, da pred saboj vidim zgodovinsko-znameniti predmet. S tem drevesom namreč oral je cesar Jožef dne 19. avgusta 1769 na polji poleg Selowic-a na Moravskem; — na spredji strani postamenta pak ste bile pripete v ličnih okvirih kolorirani pravi obrazni sliki (Portrait) Jožefa in Barbare Nowotny, ki sta bila tadajna posestnika one njive. —

V neposredni bližavi te zgodovinske svetinje stalo je razpostavljenih od sile raznovrstnih oralnih dreves starejše in novejše oblike, in kmetijski gospodarji so tu lahko videli, kako svet tudi v tej zadevi koprni in se trudi za napredek. Po stenah okrog pak je viselo mnogo slik, na katerih je bilo počitovano, kako se verši oranje po raznih deželah našega cesarstva. Posebno zanimala me je slika, ki je kazala, kako orjejo po gorah južnega Tirolskega za láze (gorjanske njive). Namest živine vlekla sta dva možaka samotež nalašč v to vravnano drevo po njivi, iz katere je šterlelo obilno skalnatih škérbin, in mislil sem si: glejte si no! koliko pri nas po gorskih njivah in lazih vbogi ljudje sto-rejo kopanja. Bi si li ne mogli tudi na ta način pomagati! (Ker sem v naglici pozabil, narisati si to drevo vsaj za silo v svojo noticno knjižico, ga zdaj tudi bolj na drobno popisati že več ne vterpim). Poleg dreves bilo je videti tudi družega gospodarskega orodja razne verste kar na kupe razpostavljenega. Temu je bilo pridruženo lesovje vseh plemen iz raznih avstrijskih pokrajin, in sicer razvidno po znotrajni strani in po zunajnosti (lubju); pa tudi obilo lesenega orodja: sodcov, škafov, skled, vevnic, krožnikov, žlic i. t. d. — Blizo zraven videti je bilo zopet mnogo premóga, šote, oglja in sploh takih stvari, ki se rabijo za kurjavo.

Rudnin in kovin nahajalo se je tudi toliko razpostavljenih, da človek ni vedel, kaj bi bil poprej ogledoval. Pred vsem zanimal me je velik grodeljnast kotel (plitvemu vodnjaku nekoliko enak), v katerem se je lesketalo kot živi vir 150 stotov (cent.) Idrijskega živega srebra. Jako debela železna topova krogla plavalna je po njegovem poveršji v dokaz, da živo srebro ne vkloni se železu. Ob kotlu stala je zapisana vrednost tega dragocenega zerkala, nič manj kot 45.500 gl. — Koj zraven viditi je bilo tudi mnogo Idrijskega cinobra. Ne dalječ proč odtod nahajala se je zopet velika plóča, vlita iz górskih pridelkov Příbramskega rudnika na Češkem. Tehtala je 1015 funt. colne teže. Cena tej malenkosti ni bila dostavljena in pripisana.

Nič manj ko doslej popisano zanimala so me petere visoke piramide, ki so bile jako umetno sestavljene. Pri prvi bil je postament iz kosov

bakrene rude, obelisk pa iz plóčic bakrenega grodeljna, iz dolgih kovanih bakrenih drogov (štang) razne debelosti, iz dratenih zvitkov (ročev), ter iz raznega likanega in nelikanega orodja in posodja te kovine. Druga piramida sestavljena je bila iz samih mnogoverstnih, menda vseh kovinskih rud našega cesarstva. Tretja zopet iz samih kosov kamnite soli, katera je, kakor je znano, sladkorju na las enaka.*) Četerta iz samih večjih in manjših kosov solne rude; peta pa iz duhanskih (tobakarskih) specialitét. Razvidni so bili na njej vsi duhanski pridelki od semena do dozorelih listov, ter poočitovani po vitih, rezanih in smletih izdelkih. Poleg teh piramid razpostavljenih je bilo tudi obilo rudnin vseh drugih versta (plemen) še posebej v kosovih razne debelosti, kakor tudi zgotovljenih kovin vsake baže. Enaka raznoverstnost bila je videti tudi pri razpostavljenem kamenju od trdnega granita noter do najzlahtnejšega marmeljna. Človek bi ne verjel, da se nahaja v našem cesarstvu toliko versta tako sprelepega kamna, ako bi tega z lastnimi očmi ne videl. — Tudi svilarstvo je bilo obilno zastopano, ter poočitovano od gosenice (červička) na murbinem listu v vsem daljnem razvitku in v pridelku noter do težke svilnate robe. Tudi mnogoverstna perst in zemlja, razni gnoj (zlasti mnogo tako zvanega kupčijskega [Handelsdünger], t. j. umetno narejenega) je bil v obilnosti razpostavljen, zraven pa tudi dokaj vseh mogočih verstá pridelkov, ki nam jih rodi mati — zemlja. Koj tik tega bili so tudi videti kemično razkrojeni, v posamezne steklenice vloženi delčki žita, sočive, moke, mleka, sira, maščobe i. t. d., kar je bilo zlasti za učitelje jako znamenito in podučljivo. Med razstavljenimi rastlinami odlikovalo se je posebno planinsko bilje (Alpenflora); manjkalo pa tudi ni kérmnih, zdravilnih, barvnih in enakih rastlin. Zmed modelov sta me posebno zanimala ona solninskih rudnikov v Hall-u in Bohnji (Bohnia); pa tudi mnogo je bilo drugih obrazcev za gospodarske sgrade: vodotočev, jezov, zatvornic, šajk in enake naredbe. Manjkalo se tudi ni jako umetnih fizikalčnih aparatov, ki se rabijo pri raznih strokah gospodarstva. Zmed živalstva zapazil sem le nekatere zbirke metuljev; berž ko ne je moglo še kaj več sorodnega kje tičati, ali človek ni mogel stakniti vsega; saj bi bil še tako kmal popustil oči pri tej ogromnosti nakupičenih stvari. Da tedaj vklub obilni vedoželjnosti vsega na drobno in natančno nisem mogel ogledati, in da je tudi moj popis o tem le bolj povéršen, toraj pomankljiv, ne morem tajiti; sploh pa se more s popolno hvalo priznati, da osnovo, vravnavo in vredbo tega oddelka so imeli v rokah izverstni strokovnjaki. O pregledovanji vsega tega silile so se mi v spomin misli:

*) Na Kranjskem take soli navadno ni videti, in je otrokom le po berilih znana, a predlanskem sem kupil v Beljaku (kjer, kakor sploh po Zgor. Koroškem, le tako za kuho rabijo) kos kamnite soli za mineralno zbirko naše šole. Vkljub temu, da sem jo imel shranjeno na čisto suhem kraju, ginila je kafri enako, in kmalo sem bil ob njo. Na dolgo se tedaj taka sol ne da lahko ohraniti. Pis.

ako si dozdaš menil, da kaj veš, zdaj še le lahko spoznaš, koliko bi se še mogel priučiti!

V spomin na ta oddelek pak sem si vzel želje in vošilo seboj na dom: če bi se že vsaki posamesni učilnici od strani višjih šolskih oblastnij ne zamogla darovati mala zbirka rudnin, kovin, kamnov in sploh takega, kar poočituje nazorni nauk o naravoznanstvu, naj bi se kaj takega naklonilo vsaj vsaki mestni ljudski šoli, ker se v njih ta uk že bolj temeljito goji. O hvaležnem priznanji, da se za pomnoženje učnih pripomočkov pri šolah od leta do leta bolj skerbi, smem izreči tudi nado, da se bo s časom tudi na stvari, po meni nasvetovane, pričelo ozir jemati. In v to pomozi: Bog in slavna vlada! (Dalje prih.)

Dopisi in novice.

— *Iz seje c. k. dež. šol. sveta 16. novembra t. l.* — Pri sl. c. k. ministerstvu se je prosilo pripomoči za napravo potrebnega orodja v novoustanovljeni ljudski šoli v Zagorju in za zidanje lj. šole v Zgornji Sušici, a pri kranjskem dež. odboru za šolo, ki se ima napraviti v Duplah. — Učitelj v Krašni (kam. okr.) bode imel od 1. okt. 1877 po 500 gl. — Letno sporočilo o obertnjiški nadaljevalni šoli v Rudolfovem se bode s dotičnim nasvetom predložilo sl. ministerstvu za uk in bogočastje. — Prošnja lj. učitelja za posojilo na plačo se je zavergla. — Na lj. šolah pri D. M. v Polji in v Borovnici se je dovolilo poldnevno podučevanje. — Letno sporočilo o lj. šolstvu na Kranjskem se je predložilo slav. ministerstvu. — Sl. ministerstvu so se nasvetovali okrajni šol. nadzorniki. — Razreševale so se prošnje za oproščenje šolnine in za nagrado.

— *Iz seje dež. odbora 1. decembra.* Za okrajne šolske svetovalce za prihodnjo šestletno dobo je dež. odbor postavil za politični okraj Kranjski g. Karola Šavnika, lekarja in župana v Kranji, in g. Mateja Pirca, tergovca in posestnika iz Kranja; — za politični okraj Kamniški g. Janeza Murnika, tergovca v Kamniku, in Janeza Debeveca, posestnika in poštarja v Kamniku; — za politični okraj Radoljški g. Janeza Savojsca, župnika v Mošnjah, in g. Jakoba Žumra, posestnika v Gorjah; — za politični okraj Novomeški g. Karola Rudeža, grajščaka v Hrastju pri Novem mestu, in g. Martina Moharja, posestnika in vodjo pomočnih uradov c. k. okrožne sodnije Novomeške; — za politični okraj Litijski g. Alojzija Koblerja, posestnika in župana v Litiji, in Luka Svetca, c. k. notarja v Litiji; — za polit. okr. Črnomaljski g. Antona Navratila, posestnika v Metliki, in g. Janeza Kapeleta, oskrbnika Komenske grajščine v Metliki; — za politični okraj Kočevski g. Antona Treitz-a, c. k. okrajnega zdravnika v Kočevji, in g. Janeza Podboja, posestnika v Ribnici; — za politični okraj Logaški g. Antona Krašovca, župana v Cerknici, in g. Adolfa Obrezo, posestnika in dež. poslanca v Cerknici; za politični okraj Postojnski g. Ignacija Doksat-a, posestnika v Postojni, in g. Jožefa Zelena, posestnika v Senožečah. — Predlogoma pomnoženih okr. sl. svetov v Banjaloki in v Mirni peči je deželni odbor pritrnil, da se postavi učitelj Anton Ozimek definitivno v službo na ljudski šoli v Banjaloki, in učitelj Florijan Kaliger v Zdolih na Stajarskem v službo učitelja na ljudski šoli v Mirni Peči. »Nov.«

— Z veseljem naznanjamo, da bode »Vrtec«, ta jedini list, ki ga ima naša slovenska mladina, izhajal tudi v prihodnjem letu, ter bode kakor dosihmal prinašal tudi zanaprej mnogo poučnega in zabavnega gradiva naše slovenske mladini. Tudi lepih slik in mičnih napevov nam obljubuje njegov urednik. Zatorej želimo, da bi se prijatelji slovenske mladine, posebno pa naši ljudski učitelji prav ob'lo nanj naročevali ter tako pripomogli, da se ustanovi knjižnica za našo preljubo mladost. »Vrtec« stoji za vse leto 2 gl. 60 kr., za pol leta 1 gl. 30 kr. Bog mu daj srečo!

— **Odbor slov. učit. društva ima 28. t. m. sejo** (glej „Uč. Tov.“ I. 22. str. 352). **Drugo povedo vabilni listi, ki se bodo razposlali udom učit. društva.**

— *Za napravo zimske obleke* ubogim šolarskim otrokom ste bili veseli pri »Tavčarji« 2. in 9. t. m. Pri obeh je svirala vojaška godba in pel slavnoznani možki čveterospev »Sloga« (g. g. Razinger, Schäffer, Valenta, Kagnus). — Pervo so napravile gospe iz čitalnice, drugo pa ljudski mestni učitelji. Dohodkov je bilo pervikrat bajè nad 160 gl. (ker je bila tudi loterija), a drugikrat čistih dohodkov 114 gl. 96 kr. Od tega je dobila II. m. šola $\frac{5}{12}$ = 47 gl. 90 kr., I. m. š. $\frac{3}{12}$ = 28 gl. 47 kr., dekl. m. šola $\frac{3}{12}$ = 28 gl. 47 kr., dekliska nunska šola $\frac{1}{12}$ = 9 gl. 58 kr. Denar se bode obrnil za otroke, ki še dosihmal niso ničesa dobili, a so zimske obleke neogiblivo potrebni.

— *O kmetijskih nadaljevalnih šolah na Primorskem* je bilo pri c. k. namestništvu v Terstu posvetovanja 12. pr. m., katerega so se tudi vdeleževali zastopniki deželnih odborov i. dr. — Osnovati se hočejo kmetijske nadaljevalnice, to je, ko je deček doveršil 6letno šolsko dobo, bo še 2 leti moral obiskovati kmetijski kurz, ki bo v ozki zvezi z ljudsko šolo. Načert ima dve verstii kmetijskih nadaljevalnih kurzov, višega in nižega. Viši ima najmanj 14 ur poduka na teden, pa tudi do 24 ur, niži le 6; viši se vpelje na onih ljud. šolah, ki so vsaj 3razr., niži pa na 1razr., na katerih deluje en sam učitelj, torej se od njega, tudi če je za kmetijsko podučevanja sposoben, ne more več od 6 ur v tednu zahtevati, da se peča s kmetijskim kurzom. V takih kmetijskih kurzi se bodo kmetijski dečki učili v kmetijstvu, kmetijskem računstvu, risanju, kmetijskih spisih in v natoroznavstvu, ki je podlaga cele kmetijske znanosti. Predlogi g. nazd. so bili po vsem sprejeti in bili so gotovo natančno prevdarjeni, kajti bili ste dve seji, kateri ste po več ur trajale.« »S.«

— **Narodna šola.** 28. sept. t. l. ob enem z vdovskim in slovenskim učit. društvom je imela svoj občni zbor tudi »Nar. šola«, zavod v materielno in duševno podporo lj. šolam. Sejo je otvoril podpredsednik g. Andri Praprotnik, ter poudarjal namen »Nar. šole«, kot zavoda, ki hoče podpirati ljudsko šolstvo sploh, tedaj priporoča navzočim živega vdeleževanja in vsestranske delavnosti, da se ta dobredelna naprava širi po slovenskih deželah v prid ljudskega izobraženja in omike. — Blagajnik in tajnik g. M. Močnik razklada ob kratkem društvena pravila, vsled katerih ustanovniki plačajo po 20 gl., a letniki po 1 gl. na leto. Ta ustanovnina se je naložila in znaša sedaj 160 gl. Ker so pa nekateri ustanovniki više od 20 gl. plačali, se obrača drugo v namen društva, t. j. v podporo lj. šolam in učiteljem, ker le tako je mogoče eden goldinar dvakrat ali trikrat v blagu poverniti. Nabira se tudi v raznih krajih po pušcah. Še nobeno leto se ni občinstvo tako vdeleževalo za »Nar. šolo«, kakor ravno t. l. Od dohodkov pri predavanji v čitalnici (govorniki gg. prof.: Šukle in Wiesthaler, drd. Tavčar) je došlo »N. š.« 180 gl. in od keglanja v čitalnici 28 gl. Blagajnik pokaže navzočim knjižico, v kateri je denar naložen in potem bere naslednji račun:

Sklep

„Narodne šole“, društva v podporo ljudskih šol
od dne 23. septembra 1875

Verst. štev.	Koliko	D o h o d k i	Posamezno		Skupaj	
			gl.	kr.	gl.	kr.
1		Ostanek od leta 1875 brez ustanovnine	71	41
2	31	učiteljev à 1 gl. — kr.	31	—		
3	2	„ „ 1 „ 60 „	3	20		
4	3	„ „ 2 „ — „	6	—		
5	4	„ „ 3 „ — „	12	—		
6	1	„ „ 4 „ — „	4	—		
7	1	„ „ 5 „ — „	5	—		
8	1	„ „ 8 „ — „	8	—		
	43	učiteljev je skupaj vplačalo	69	20
9	19	ljudskih šol à 1 gl. — kr.	19	—		
10	6	„ „ „ 2 „ — „	12	—		
11	1	„ „ „ 2 „ 80 „	2	80		
12	1	„ „ „ 3 „ — „	3	—		
13	3	„ „ „ 5 „ — „	15	—		
14	1	„ „ „ 5 „ 80 „	5	80		
15	2	„ „ „ 10 „ — „	20	—		
16	1	„ „ „ 13 „ 10 „	13	10		
17	1	„ „ „ 15 „ 32 „	15	32		
18	1	„ „ „ 8 „ — „	8	—		
	36	ljudskih šol je vplačalo	114	02
19		4 nabiralne skrinjce	5	76		
20		vitez dr. Močnik F. iz Gradca vstanovnine	10	—		
21		Keglanje v čitalnici na prid „Nar. šole“	28	—		
22		Popularno predavanje v čitalnici	180	—		
23		Veselica pri Tavčarju na prid „Nar. šole“	10	—		
24		Hranilnica kranjska darovala	100	—		
25		Za prodano blago	4	—		
26		5% obresti od naloženih 160 gl. vstanovnine	8	—		
27		7 dobrotnikov	17	64		
					363	40
a		Vsota dohodkov	618	03
b		Ako se odbijejo stroški one strani	450	93
c		Ostane gotovine za prihodnje leto	167	10
d		Verhu tega je naložene vstanovnine				
e		od 6 vstanovnikov po 20 gl.	120	—		
e		„ 4 „ „ 10 „	40	—		
f		od 10 ustanovnikov	160	—
g		Pri sklepu računa ima tedaj „Narodna šola“ premoženja	337	10

računa

in učiteljev, s sedežem v Ljubljani za opravilno dobo
do 28. septembra 1876.

Verst. štev.	Koliko	S t r o š k i	gl.	kr.
1	47	Paketov čertalnikov	10	52
2	144	Tucatov peresnih deržajev	5	31
3	10150	Lepopisnih, računskih in spisnih zvezkov	93	03
4	72	Kopšičevih risank	5	19
5	1540	Risank pikčastih	39	81
6	107	Škatelj peres jeklenih	33	83
7	220	Tucatov svinčnikov	21	70
8	1014	Tablic elastičnih in škrljastih	45	76
9	60	Bukev pivnega papirja	4	40
10		Zavitnega papirja za razpošiljanje	3	29
11	4	Bukev papirja za pisanje	—	80
12		Stroški za prenaš., pošlj. blaga in poštnina	6	89
13	12	Zbirk stereom. teles (po ukazu dež. šol. sveta)	19	15
14	25	Bralnih skrinje (s čerkami in številkami)	27	50
15		Kavčuk drogi, r. t. plošče, stekleni drogi	21	80
16		Računska učila	10	44
17		Barometer, termometer, kompas, magnet	14	—
18		Razno šolsko blago in uradne potrebščine	21	16
19		Društveno stanovanje pri Virantu	30	—
20		Za knjige raznega obsega, društvenikom razposlane	36	35
Vsota stroškov			450	93
Od teh stroškov je dobilo:				
a	43	učiteljev za 69 gl. 20 kr. vložnine	160	01
b	36	ljudskih šol za 114 gl. 2 kr. vložnine — povernila	218	48
c	79	deležnikov skupaj	378	49
d		Ako se prištejejo stroški za poštnino, prenašanja blaga peč. vosek, špago, vozne liste, zaboje, zavitni papir	10	18
e		„Nar. šolo“ stane tedaj vse razposlano blago	388	67
f		Ako se prišteje vrednost ostalega šolskega blaga	32	26
g		in najemščina pri Virantu	30	—
znašajo vsi stroški			450	93

F. Stegnar,
predsednik.

M. Močnik,
blagajnik.

Razgovora se vdeležuje pred vsem g. Lapajne, ki priporoča Winikerjeve risanke iz Berna. G. Jarec iz Štajerskega pa želi, da bi društvo naznanilo, kedaj so odborove seje, in kaj se v njih govori. Tajnik odgovarja, da se mu ne zdi ravno potreba, čestokrat odborove seje sklicevati, delo in opravilstvo zavisi poglavitno od predsednika in tajnika, ako odborniki žele, da se večkrat kaj objavi, se bode uže zgodilo. V pregl. račun. so bili voljeni g. g.: Grebenec, Kogej in Kovšča in v odbor g. g.: Jan. Borštnik iz Šmarije, Val. Jareč iz Šent-Jurja pri Celji, Fr. Jamšek naduč. v Rajhenburgu, Fr. Govekar iz Iga, Blaž Kuhar iz D. M. v Polji, M. Močnik tajnik in blagajnik, Andri Praprotnik (podpred.), Feliks Stegnar (predsednik) iz Lj. in Ivan Tomšič iz Lj.

— Matica slovenska za letos začne razpošiljati še pred novim letom knjige, in te so: 1. Dr. L. Toman s podobo, životopisom in pesemsko zbirko, vredil vse And. Praprotnik; 2. Letopis, vredil M. Pleteršnik; pa 3. Skandinavija, Francija, Velika Britanija in Irska. Občni zbor ima biti 24. prihodnjega mesca. Za bodoče leto razun drugih knjig podá nam »Matica« poslednje tri zemljevide: Španija, Švica pa Nizozemska. Za šolstvo prav vesela novica, kajti s temi bode doveršen dokaj čeden slovenski atlant.

— Valvazor se razpisuje po naročevanji, ki ga neka družba spraviti hoče na svetlo v prvotni obliki in besedi. Kakor nas to domoljubno delo veselí, vendar naravnost povemo, da bi nas še bolj veselilo, ko bi v domači slovenski prav prosti besedi z nekaterimi potrebnimi opazkami in popravami podali ga Slovencem. Vendar tudi temu početju želimo vspéh.

Razpisi učiteljskih služeb.

Na Kranjskem. Na 2razredni ljudski šoli v Šmariji poleg Ljubljane na novo ustanovljena služba 2. učitelja, l. p. 500 gl. Prošnje v 6 tednih (20. januarja l. 1877) krajnemu šl. svetu v Šmariji.

Na Goriškem. V šolskem okraju goriške okolice se razpisuje s tem služba učitelja enorazrednice v Lokavci.

Dohodki te službe kot šolske občine II. verste so določeni v dež. šolskih postavah 10. marcija 1870 in 16. oktobra 1875. t. j. 500 gl. letne plače popikšavne s petletninami in prosto stanovanje.

Prosilci naj vložijo prošnje previdene z dokazom učiteljske sposobnosti in dosedanjega službovanja najdalje do 31. decembra t. l. pri dotičnem krajnem šolskem svetu.

Premembe pri učiteljstvu.

Na Kranjskem. G. Anton Žvokelj iz Terbovelj na Štaj. v Ribnico na Kranj., g. Štefan Čampa ne gre v Terst, marveč v Cezanovce na Štaj. G. Anton Ozimek, poprej na Dobrovi, gre v Banjaloko, g. Florijan Kaliger iz Zdol na Štaj. v Merno peč na Kranj. — Gna. Berta Heinricher podučiteljica v Gradcu na ž. vadnico v Celoveci, gna. Marija Vidic iz Rajhenburga na Štaj. na ž. vadnico v Gorico.

➡ Današnjemu listu je pridljano „Kazalo“, „Zavitek“ in „Tov. Kazavec.“ ➡